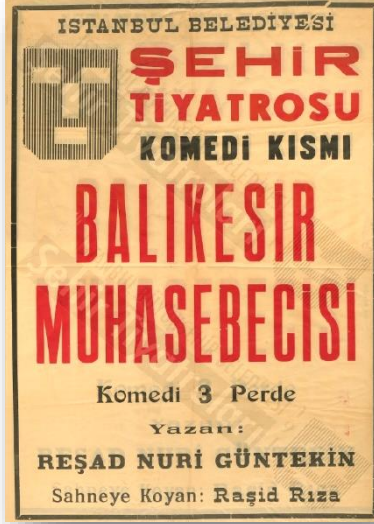

HUMANITIES INSTITUTE
Serhat Tertemiz, MA

BALIKESİR MUHASEBECİSİ (1953)

REŞAT NURİ GÜNTEKİN (1889 – 1956)

Hakkında

Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınmış *Balıkesir Muhasebecisi* adlı tiyatro oyunu 1953 yılında radyofonik halde yayınlanmış ve 01.01.1953 tarihinde İstanbul Şehir Tiyatroları tarafından sahneye koyulmuştur. 1971 yılında *Tanrı Dağı Ziyafeti* adlı tiyatro oyunuyla birlikte MEB tarafından kitap halinde yayımlanmıştır. *Balıkesir Muhasebecisi* adlı tiyatro oyunu toplamda üç perde ve on altı sahneden oluşmaktadır. Oyunda işlenen vaka ve kişiler kişilik yapısı olarak *Yaprak Dökümü* adlı eserindekilerin tersidir. Anadolu'da sıradan bir memur olan Tahir, II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında vurgunculuk yapan bir şirkete ortak olarak büyük meblağlarda kazanç elde eder ve kısa sürede ülkenin en önemli varislerinden biri haline gelir. Tokgözlü, namuslu, ahlaki değerleri ve idealleri olan bir ailenin değişen toplumsal yapıyla birlikte nasıl yozlaştığı ve yabancılaştığı oyunda anlatılmaktadır. *Balıkesir Muhasebecisi*'nde *Yaprak Dökümü*'nde babaya biçilmiş olan rol tersine çevrilmiştir. Cumhuriyetin ilanı sonrası ve II. Dünya Savaşı yıllarında faydacı ve fırsatçı bir anlayışla ülkede ortaya çıkmış olan aferistler (fr. affairiste) ve vurguncular gerçekçi ve ironik bir üslupla eleştirilir. Balıkesir'deki yoksul ama namuslu günlerini arayan aile üyelerinin içinde bulunduğu çelişik durumun gözler önüne serildiği oyun bir melodramdır. Oyunun arka planında yer alan dekor; İstanbul'da bulunan gösterişli bir ev şeklinde tasarlanmıştır. Oyunda işlenen vakanın gerçek zamanının 1940'lı yıllar ve sonrası olduğu tahmin edilmektedir. Reşat Nuri Güntekin birçok oyununda olduğu gibi *Balıkesir Muhasebecisi* adlı eserinde de "oyun içinde oyun" uygulayımını kullanır.

Özet

II. Dünya Savaşı öncesi Balıkesir'de fatura muhasebe müdürlüğü yapan Tahir ailesiyle birlikte yoksulluk içinde yaşamasına rağmen yardımseverliği, dürüstlüğü ve namusluluğu sayesinde seviliş saygı görür. Maddi sıkıntılar yaşamasına rağmen ihtiyaç sahiplerine mümkün olduğunca yardım eder ve idealleriyle ahlaki değerlerinden asla taviz vermez. Ancak II. Dünya Savaşı döneminin karmaşık atmosferini fırsata çeviren aferistler ve vurguncular Tahir'e şirketlerinde ortaklık teklif ederler. Ona gösterilen saygı ve ona duyulan sevgiden faydalanarak işlerini devam ettirip büyötmek isterler. Başlangıçta Tahir aferistlerin teklifini reddetmiştir. Ancak Huriye'yle görüşmüş olan Ramiz onu etkilemeyi başarmıştır. Tahir'i hem tehdit eden hem de ona sürekli yakınan Huriye onun teklifi kabul etmesini sağlar. Yağ, demir, ray, vagon gibi ürünlerden büyük paralar kazanılır ve Tahir kısa sürede önemli bir iş insanı olur. İstanbul'daki evde düzenlenen davetlerden birinde Huriye, Necdet ve Leylâ

Tahir'in haksız yoldan para kazanarak servet elde etmiş olmasından duydukları rahatsızlığı dile getirirler. Huriye Balıkesir'deki evlerinin mutfağında ev işi yaptığı günleri özler. Necdet ise öğrenciyken hayalini kurduğu gibi Anadolu'da memurluk yapıp ülkesine hizmet etmek ister. Ancak Huriye, Necdet ve Leylâ Tahir'in servetini harcamaktan başka bir şey yapmamaktadırlar. Emniyet güçleri tarafından yapılan bir soruşturma sonucunda tespit edilen suç Tahir'in üzerine atılır ve Tahir dört ay kadar hapis yatar. Serbest bırakıldıktan sonra Tahir işi bıraktığını ve Balıkesir'de emekliliğini yaşayacağını söyler. Ancak aile üyeleri sahip oldukları imtiyazları kaybedeceklerini ve eski hayatlarına geri dönemeyeceklerini anladıklarında Tahir'den işine devam etmesini isterler. Tahir işine devam etmeyi kabul eder. Ancak ailenin bütün üyelerinin bu suça ortak olduğunu ve bir daha namus, ahlak ve ideal gibi kelimeleri kimseden işitmek istemediğini söyler.

Kişiler

<i>Tahir</i>	Oyunun başoyuncusu altmış üç yaşında bir iş adamıdır.
<i>Huriye</i>	Tahir'in elli beş yaşındaki eşidir.
<i>Şerif Ali Dayı</i>	Huriye'nin elli yaşındaki kardeşidir. Tahir'in şirketinin Balıkesir şubesinin müdürüdür.
<i>Necdet</i>	Tahir'in yirmi sekiz yaşındaki oğludur. Eskiden idealist bir gençtir.
<i>Leylâ</i>	Tahir'in yirmi iki yaşındaki kızıdır. Varsıl bir tüccar olan Bedri'nin oğluyula nişanlıdır.
<i>Cemil</i>	Leylâ'nın otuz yaşındaki nişanlısıdır. Tüccar bir babanın oğludur.
<i>Bedri</i>	Cemil'in altmış yaşındaki babasıdır. Tüccardır.
<i>Ramiz</i>	Tahir'in elli yaşındaki ortağıdır.
<i>İdris</i>	Tahir'in kırk beş yaşındaki eski odacısıdır. Oyunda Tahir'in uşağı rolünü üstlenir.
<i>Namık</i>	Necdet'in kırk yaşındaki eski felsefe öğretmenidir.
<i>Mehmet Ali</i>	Tahir'in evini arayan ve onu tutuklayan komiserdir.
<i>Totoş</i>	Necdet'in arkadaşısıdır.
<i>Mimi</i>	İki genç kız, bir genç erkek.

Detaylı Olay Örgüsü

İstanbul'daki Evin Dekorü I. Perde'nin dekoru büyücek bir hol ve holle salonu birbirinden ayıran büyücek bir camekândan oluşmaktadır. Sahne yarı karanlıktır. Salondaki kalabalığın alkışları, haykırışları, kahkahaları ve gürültüsü duyulmaktadır. Camekâna yansıyan karanlıktaki gölgeler dans etmektedirler. Şerif Ali Dayı iskarpinlerinden birini çıkarıp bir koltukta otururken dans eden gölgeleri izlemektedir. Başında melon biçimi bir şapka vardır. Koltuğunda yanında bir bavul, bir sepet ve bir şemsiye durmaktadır. Yoldan geldiği bellidir. Soldaki kapıdan Huriye, yaşına pek uymayan bir elbise ve baş tuvaletiyle içeriye girer.

Şerif Ali Dayı'nın Ziyareti Koltukta oturmakta olan kardeşini gören Huriye onu selamlar ve ne olduğunu sorar. Yoldan gelmiş olan Şerif Ali Dayı yorulmuş ve ayağı şiştiğinden dolayı iskarpinlerinden birini çıkarıp koltuğa yığılmıştır. Huriye salondaki gürültüden ve giymiş olduğu kıyafetlerden dolayı şikâyet eder. Zira Balıkesir'de yaşadıkları yoksulluğu İstanbul'da varsılıklarına tercih eder. Şerif Ali Dayı Huriye'ye boşuna mızızlandırdığını ve Tahir'in büyük bir iş başardığını söyler. Şerif Ali Dayı Huriye'ye Balıkesir'deki evin taşıdığına erişte kestiği ve ev işleri yaptığı günleri hatırlatır. Ancak Huriye İstanbul'a taşındıktan sonra ev işi yapmak zorunda kalmaz, pahalı elbiseler giyer, düzenli makyaj yapar, kuaföre gider ve varlık içinde yaşar. Huriye giydiği elbiselerden, sürekli makyaj yapıp kuaföre gitmekten ve varlık içinde yaşamaktan şikâyet eder. Zira bunların hepsi mensubu oldukları yeni sosyal çevre için gereklidir. Huriye Balıkesir'deki yoksul ama samimi günlerini arar.

Tahir'in Vurguncu Olarak Anılmasından Ailenin Rahatsız Olması Balıkesir'den Bandırma vapuruyla İstanbul'a gelmiş olan Şerif Ali Dayı yolculuğuna değinir. Lodostan dolayı uzun sürmüş olan yolculuk biraz sarsıntılı ve yorucu geçmiştir. Tahir'in Balıkesir'de sıradan bir fatura muhasebe müdürü olduğu günleri özleyen Huriye'ye Şerif Ali Dayı haksızlık ettiğini söyler. Delik pabuçları ve yamalı sakosuyla yağmurlu günlerde vergi tahsildarlığı günleri tiksintiyle hatırlayan Şerif Ali Dayı eniştesinin sayesinde şirketin Balıkesir'deki şubesinde müdür olmuş ve bu sayede rahat ve lüks bir hayata kavuşmuştur. Şerif Ali Dayı da eniştesi gibi Balıkesir'de davetler vermektedir. Ancak Balıkesir'deki davetler İstanbul'daki kadar gösterişli değildir. Huriye, Şerif Ali Dayı'nın eşi Yaşar'ın da bir dahaki sefere İstanbul'a gelmesini ister. Geçmişte bir evliya olarak anılan Tahir vurgunculukla servet kazandıktan sonra namussuzluğuyla anılmaya başlamıştır. Onun kumar oynaması ve başka kadınlarla flört etmesi Huriye'yi rahatsız eder. Ancak Şerif Ali Dayı Huriye'ye endişelenecek bir durum olmadığını söyler. Zira Tahir'in malvarlığı kumar oynamasına yetmektedir ve başka kadınlarla flört

etmesi de tamamen gösteriş içindir. İnsanların Tahir'e ne dediklerinin bir öneminin olmadığını ve eline fırsat geçen herkesi vurgun yapabileceğini söyler. Tahir'in oğlu Necdet araba ve kotra sahibidir. İstedığı zaman Amerika'ya ve Avrupa'ya seyahat edebilmektedir. Ancak babasının namussuz bir insan olarak anılmasından rahatsız olmaktadır. Aynı şekilde Leylâ varsıl bir tüccarın oğlu olan Cemil'le evlendirilmiştir. Ancak hem Leylâ hem de Cemil Tahir'in gayriahlaki yollardan para kazanmış olmasını kabullenemez.

Necdet'in İkiliyle Karşılaşması ve Namık'ı Evde Ağırması Ardından ikilinin yanına İdris'le birlikte Necdet ve daha sonra Namık gelir. Necdet İdris'e misafirin ağırlanacağı odaya gösterir ve onun oraya götürülmesini ister. Ardından annesiyle dayısını gören Necdet onlara selam verir. Necdet Balıkesir'den gelen dayısını selamlar. Şerif Ali Dayı yolculuğu sırasında Marmara Denizi'nden çıkan fırtınadan bahsederken Necdet onun sözünü kesip salondaki fırtınayı gösterir. Necdet salondaki davetin amacını sorar ve bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirir. Huriye Tahir'i suçlar. Huriye Necdet'e elbisesinin kopan yerini gösterince Necdet Huriye'nin elbisesini onarmak için camekânın ardına geçer. Yansıyan gölgeleri gören ve sesleri duyan Namık kulak kabartır ve ikiliye yaklaşır. Paravanın düşmesi üzerine ikili uygunsuz bir vaziyette Namık'a yakalanır. Durum izah edilir ve Şerif Ali Dayı Namık'ı oradan uzaklaştırır. Şerif Ali Dayı Namık'ı tanıır. Onun lise öğretmeni olduğunu, akşamları parkta oturduğunu ve halkevinde konferanslar verdiğini hatırlar. Oğlunun Namık'ın dersinden kaldığını hatırlar. Namık Şerif Ali Dayı'ya oğlunu okuldan almasını ve bir işe vermesini tavsiye etmiştir. Şerif Ali Dayı Namık'ın tavsiyesine uymuş ve oğlu serbest ticaretle uğraşmıştır. Şerif Ali Dayı Namık'a verdiği tavsiyeden dolayı teşekkür eder. Bu sayede oğlu okul müdüründen iki, üç kat daha fazla para kazanmaktadır. Namık'ı gören Huriye onu hatırladığını, Necdet'in Fizik öğretmeni olduğunu ve Necdet'in onu çok sevdiğini söyler. Ancak Namık Felsefe öğretmeni olduğunu söyler. Necdet Namık'a layık bir öğrenci olmadığını söyler ve öğretmeniyle baş başa kalmak ister.

Necdet'le Namık'ın Nerede ve Nasıl Tanıştığı Sahne III'de Necdet Namık'la görüşür. Namık Necdet'e karşı oldukça saygılı ve mesafelidir. Necdet Namık'ın bu soğukluğunu yadırgar ve ondan rahat olmasını ister. Namık Necdet'e bir sıkıntısı olduğunu ve bir süredir onunla görüşmeye çalıştığını söyler. Ancak Namık Necdet'i ilk aradığından kendisinin Amerika'da olduğunu, ikinci arayışında İsveç'te spor müsabakalarına katıldığını ve üçüncü arayışında gazeteden kotrasıyla Akdeniz'e açıldığını öğrendiğini söyler. Necdet Namık'a iflas etmiş ve bütün gençlik ideallerine ihanet etmiş bir genç olduğunu söyler. Ardından İdris'e Ohanes'ten viski getirmesini ister. Namık'a Churchill'in içtiği marka olan purodan ikram eder. Gençlik ideallerinden vazgeçmiş olduğu için bunaldığını ve hayal kırıklığı yaşadığını söyleyen Necdet Namık'a en son ne zaman görüştüklerini sorar. Aradan sekiz yıl geçmiştir. 11. sınıfta öğrenci olduğu dönemde Necdet Diyarbakır'a atanan Namık'ı trenle yeni görev yerine uğurlamıştır. Namık, idealist bir gençliğin yetişmesinden önemli bir rol oynamıştır.

Totoş ile Mimi'nin İkiliyi Rahatsız Etmeleri Sahne IV'de sağ kapıdan davet kıyafetleri giymiş iki genç kızla bir erkek girer. Totoş ve Mimi Necdet'i aradıklarını ve en sonunda onu bulmuş olduklarını söylerler. Necdet ikiliye yalnız kalmak istediğini söyler. Totoş ile Mimi Necdet'i salona götürmek konusunda diretirler. Ancak Necdet Namık'la görüşmek istediğini söyler. Başta Totoş'un Necdet'in iki yüz lirasını oyunda kaybettiği söylenir. Paranın kaybedildiğinin düşünüldüğü sırada Totoş iki yüz lirayı çıkarıp Necdet'e verir ve oyunda kazandığı paradan yüz lirayı da verdiği paraya ekler. Necdet Namık'a kumar oynamayı bilmediğini, ancak arada bir ısrarlar üzerine oyunlara ortak olduğunu söyler. Mimi Necdet'e dışarıda mehtap olduğunu ve Büyükdere'deki gazinoya gitmek istediklerini söyler. Ancak Necdet ikilinin isteğini reddeder ve Namık'la görüşmeye devam eder. Uzun uğraşlar sonunda Necdet'le görüşme fırsatını yakalamış olan Namık Necdet'e puro ve viski içerken durumunu anlatmak ister. Ancak Totoş yeniden içeri girip Necdet'e babası tarafından çağırıldığını söyler. Ancak Necdet Namık'a ikilinin kendisini para isteyecek biri olduğunu sandıklarından böyle bir yalan uydurduklarını söyler. Aslında babası tarafından çağırılmadığını bilmektedir. Necdet ikiliye odadan çıkmalarını söyler.

Namık'ın Necdet'ten Yardım İstemesi ve Necdet'in Namık'ın İsteğini Reddetmesi İkili odadan çıktuktan sonra Namık Necdet'e ziyaretinin sebebini söyler. Namık Necdet'e ikilinin haklı olduğunu ve ondan yardım istemeye geldiğini söyler. Necdet Namık'a elinden geldiğince yardım etmeye söz verir. Birlikte kadeh kaldırırlarken Necdet Namık'a parkta kendisine gazoz ısmarladığını hatırlayıp hatırlamadığını sorar. Namık yoksulluğu yüzüne vuruluyormuş gibi hissetse de Necdet o günleri çok özlediğini ve babasının Balıkesir'de bir muhasebe müdürü olduğu günleri mumla aradığını söyler. II. Dünya Savaşı yıllarında Balıkesir'e ve Anadolu'nun çeşitli yerlerine birçok avantacı ve aferist gitmiştir. Bir gün Tahir'in evine gelen bir aferist ona bir iş teklif eder. Dünya ordularına yeni bir yağ türü satacak milletlerarası bir şirket vardır. Bu şirkete dördüncü bir yönetici aranmaktadır ve bunun Müslüman

olması istenmektedir. Namusu ve adaletiyle ünlenmiş olan Tahir'in güvenilirliğinden faydalanmak isteyen şirket ona yöneticilik teklif eder. Bir süre sonra Tahir teklifi kabul eder ve yağ haricinde başka şeylerin de ticareti yapılmaya başlanır. Eski vagonlardan, raylardan ve demir hurdalarından yeni şeyler üretilip satılır. Kısa süre içinde Tahir ülkenin en önemli varlıklarından biri haline gelir. Namık Necdet'ten Tahir'in kendisine bir iş vermesini ister. Namık eşi hastadır ve hastaneye yatırılması gerekmektedir. Dilencilik yapmaya başlamış olan Namık dolandırıcılık yapma aşamasına gelmiştir. Necdet Namık'a yardım etmek ister ancak onu inançlarından ve ideallerinden koparmak istemez. Bir zamanlar Anadolu'da bir öğretmen ya da kaymakam olmanın hayalini kurmuş olan Necdet idealist öğretmenini kirli ticaretin parçası haline getirmeyi reddeder. Leylâ Necdet'i çağırır. Necdet'in odadan ayrılması üzerine Namık evden ayrılmak için hareketlenir ve Necdet'in namussuz olduğunu söyler. Odadaki Şerif Ali Dayı ise Namık'a ektiğini biçtiğini söyler.

Aile Üyelerinin Tahir'e Öfkelenmesi Huriye Şerif Ali Dayı'ya dinlenebileceği bir yer bulmak ister. Ama salondaki kalabalık ve gürültü buna izin vermez. Daha sonra Leylâ ile Necdet ikilinin yanına gelir. Leylâ Tahir'in salonda zeybek oynadığını ve aşırı sarhoş olduğunu söyler. Aynı zamanda daktilosunu da suareye davet etmiş olan Tahir onunla kırıştırmaktadır. Duyduklarına inanamayan Huriye Tahir'i ayıplar ve isyan eder. Necdet de annesinden evi terk etmek ve bir daha hiç geri dönmek için izin ister. Zira babasını sarhoş halde görmek ve varıl bir hayat yaşamak istememektedir. Ya kendini ya da babasını öldüreceğini söyler. Ancak Şerif Ali Dayı araya girer ve Necdet'i yatıştırmaya çalışır. Cinayetin ağır bir şekilde cezalandırılacağını ve ömrünün hapislerde geçeceğini söyler. Necdet Tahir'le konuşmaya karar verir. Tahir'in uşağıyla onların yanına doğru geldiği görülür. Tahir dörtlünün yanına geldiğinde uşak onun gömleğini silmektedir. Tahir uşağa gömleğin bu şekilde temizlenmeyeceğini ve yeni bir gömlek getirilmesini söyler.

Tahir'in Aile Üyeleriyle Yüzleşmesi Sahne VII'de Tahir sarhoş bir halde aile üyeleriyle konuşur. Eşine ve çocuklarına şüpheci bir gözle bakar ve onları alaycı bir üslupla eleştirir. Necdet'i öfkeli bir halde gören Tahir, onu kapıda aralıklarından kendisini izlerken gördüğünü ve öfkeli bakışlarını fark ettiğini söyler. Leylâ ise varıl bir tüccarın oğluyula evlendirilmiştir. Necdet istediği zaman istediği yere seyahat yapabilmektedir ve kotrasıyla gezebilmektedir. Tahir Huriye Hanım'ı gerdek gecesinde bile bu kadar süslenmiş ve özenle giyinmiş halde görmemiştir. Çocuklarını ve eşini nankörlükle suçlar ve hiçbir babanın ya da eşin sunamayacağı imkanları onlara sunduğunu söyler. Tahir Necdet'e seyahatlerinde ve yaptığı alışverişlerde istediği kadar para gönderdiğini ve parayı nerede harcadığını hiç sormadığını söyler. Tahir de aile üyelerinden kendisine bir şey sorulmamasını ister. Necdet yalnızca annesini mutlu görmek istediğini söyler. Tahir ise Huriye'nin ilk evlendiklerinde de yüzünün gülmediğini ve onu hiçbir şeyin memnun etmediğini söyler. Bu kadar para döküp tertiplendiği davette yakınlarının yüzünün asık olduğunu görmek onu öfkelenir.

Tahir'in İstenmeyen Bir Misafir Tarafından Ziyaret Edilmesi Ardından İdris Tahir'e bir misafirin olduğunu haber verir. Tahir misafirin adını sorar. İdris misafirin adının Mehmet Ali olduğunu söyler. Balıkesir'deki eski tanıdıklardan birinin para istemek için geldiğini tahmin eden Tahir, onun randevusuz geldiğini öğrendiğinde iyice öfkelenir. Tahir misafirin derhal evden atılmasını ister. Huriye Tahir artık bakanların bile randevusuz insanlar görüştüklerini söyler. Ancak Tahir kendini bakanlardan üstün görür ve randevusu olmayan kimseyi kabul etmeyeceğini söyler. Balıkesir'de Tahir'in odacılığını yapmış olan İdris'in yeni görevi uşaklıktır. Tahir İdris'i özel kalem müdürü gibi giydirmiştir. İdris misafiri evden gönderemediğini ve kendisinin Tahir'in çalışma odasında olduğunu söyler. Gelen adamın terbiyesizliği ve cüretkarlığı Tahir'in çileden çıkarır. Necdet'le Şerif Ali istenmeyen ziyaretçiyle yüzleşmek ister. Ancak Tahir çalışma odasına gireceğini ve kendisinin dışarıda beklenmesini söyler.

Tahir'in Evinin Polis Tarafından Aranması Meclis adlı bölümde çalışma odasına giren Tahir istenmeyen misafire neden evden gitmediğini ve odada oturduğunu sorar. Tahir Mehmet Ali'yi Balıkesirli bir hemşeri sanır. Ancak Mehmet Ali Tahir'e semtin karakolunda görev yaptığını ve komiser olduğunu söyler. Tahir Mehmet Ali'ye büyüklendir ve hem gücünü hem de nüfuzunu öne sürerek onu korkutmaya çalışır. Tahir Mehmet Ali'ye büyük bir iş adamı olduğunu ve onu amirlerine şikâyet edeceğini söyler. Zira evinde ısrarla durulması ve odasına izinsiz girilmesi onu oldukça rahatsız etmiştir. Ancak Mehmet Ali Tahir'e mahkeme emrini gösterir ve arama emri olduğunu söyler. Dışarıda meslektaşları onun emrini beklemektedir. Üslubunu yumuşatıp savunmaya geçen Tahir korkuya kapılır. Zira kendisine iftira edildiğini ve çalışanlarından birinin yolsuzluk yapmış olduğunu düşünür. Mehmet Ali Tahir'e endişelenecek bir şey olmadığını söyler. Tahir Komiser'i arama yapmaktan vazgeçirmeye çalışır. Ancak Komiser Tahir'e gözaltına alınması ihtimaline karşın küçük bir çanta hazırlatmasını söyler. Ardından ikili birbirlerine yol verirler.

Aile Üyelerinin Tahliye Edilen Tahir'i Evde Beklemesi

II. Perde'de dekor bir öncekininkiyle aynıdır. Aradan dört ay geçmiştir. Sahne l'de Şerif Ali Dayı, Huriye, Necdet ve Leylâ yer almaktadır. Cezaevine girmiş olan Tahir tahliye edilecektir. Aile üyeleri onu utanç ve endişe içinde evde beklemektedir. Cezaevine düşmüş ve dolandırıcı damgası yemiş bir babanın oğlu olmaktan utanan Necdet Balıkesir'deki yoksullukla dolu günleri hatırlar. Alnı lekeli bir mahkûmun oğlu olmaktansa yoksul muhasebe müdürünün oğlu olmayı yeğler. Necdet, idealist olmasının sebeplerinden biri olarak babasını görür. Zira Tahir Balıkesir'de muhasebe müdürü olduğu dönemlerde oğluna daima insanın namusuyla ölmesi gerektiğini telkin etmiştir. Seyahatleri, pahalı kıyafetleri, seyahatleri ve kotrasından vazgeçip Anadolu'da çobanlık yapmak istediğini söyler. Huriye Hanım da aynı şekilde kuaförden, pahalı takılardan, elbiselerden ve makyajdan vazgeçmek ve yoksulluk içinde ev işi yaptığı günlere geri dönmek istediğini söyler. Leylâ da babasının mahkûmiyetinden dolayı eşinden ve kayınlarından utandığını dile getirir. Böylesine utanç verici bir duruma düşmektense sokakta dilenmeye yeğlediğini söyler. Şerif Ali Dayı aile üyelerini sakinleştirmeye ve mevcut durumu olağan göstermeye çalışır. Söylemleri ve şakalarıyla onların öfkelerini ve endişesini yatıştırmaya çalışır. Ancak ailenin kendisine karşı cephe aldığı fark ettiğinde ağız değiştirir. Dolar kaçakçısı ve vurguncu olarak yargılanmış olan Tahir'in dört ay ceza alarak ucuz kurtulduğunu söyler. Vergi tahsildarı olduğu günleri referans göstererek almış olduğu cezaya göre suçlamaların çoğunun iftira olduğunu dile getirir. Artık milletvekilleri, bakanlar ve diplomatlar da çeşitli suçlardan hüküm giyebilmektedirler.

Tahir'in Eve Dönmesi ve Hoş Karşılansızlığı

Sahne II'de Tahir'in salon kapısından sakin bir çehreyle içeri girdiği görülür. Biraz daha çökmüş olsa da alaycı edasını yitirmemiştir. Onun bir süredir yan odada olduğu ve konuşmaları duymuş olabileceği tahmin edilir. Bir süre palmiye ağacının altında kavanozdaki balıkları izlemiş olan Tahir uykuya dalıp rüya gördüğü söyler. Rüyada hapishanede olduğunu görmüştür. Huriye Hanım Tahir'den hapishanenin adını ağzına almamasını istediğini söyler. Ancak Tahir alaycı bir üslupla hapishaneye cezaevi demenin daha doğru olacağını ve serbest bırakılmasıyla cezaevinin de yıkılmış olmadığını söyler. Ayrıca kendisi gibi suçluların düzenli olarak oraya gittiklerini de ekler. Aile üyeleri onun hüküm giydiğini kabul edemeseler de Tahir suçunu kabul etmiştir. Rüyasında birilerinin yakındığını ve kumru sesleri duymuş olduğunu söyleyen Tahir'e Necdet, yakınlarının kendileri olduğunu ve artık onun manen ölmüş olduğunu söyler. Tahir Necdet'e ölünün geride miras bırakmış olanının makbul olduğunu söyler. Zira bu sayede aile üyeleri hem yas tutacak hem de mirası harcaacaktır. İdris Tahir'e bir misafirin geldiğini ve beklemekte olduğunu söyler. Tahir misafirin içeri alınmasını ister.

Tahir'e Yeni Bir İş Teklif Edilmesi ve Ailenin Ondan Utanması

Sahne III'de eve gelen misafirin Ramiz olduğu görülür. Ramiz Tahir'i muhasebe müdürlüğünden istifa ettiren ve iş adamı olmasını sağlayan kişidir. Elli yaşında, iyi giyimli, küstah ve hareketli bir kişi olan Ramiz Tahir'e geçmiş olsun dileklerini iletir. Birkaç kendini bilmez serseri nedeniyle iftiraya maruz kaldıklarını ve kıskanç insanların cezaevine girmesi olağandır. Zira kendisi de geçmişte iki ay kadar hapis yatmıştır. Serbest bırakıldığında ailesinin göstermiş olduğu sevinçli yeniden yaşamak için tekrardan hapse girebileceğini bile söyler. Aile üyeleri Ramiz'i hoş karşılamazlar ve ona soğuk davranırlar. Ramiz Tahir'e yeni bir iş teklifinde bulunur. Alman bir firmanın iki milyon lira teklif ettiğini söyler. Tahir eve gelecek diğer misafirleri ağırlamak için hazırlık yapar. Ancak Necdet Tahir'e odasına gidip dinlenmesi ve Ramiz'le orada iş konuşması konusunda ısrar eder. Necdet ve diğer aile üyeleri Tahir'in misafirlerle görüşmesini istemez. Zira aile üyeleri ondan utanmaktadır.

Mahkûmiyetten Dolayı Necdet'in Cemil'e Leylâ'yla Olan Nişanını Bozabileceğini Söylemesi

III. Perde'deki vakalar da aynı dekorda geçmektedir. Sahne l'de Bedri, Cemil, Necdet, Huriye, Leylâ ve Şerif Ali Dayı rol oynamaktadır. Bedri iyi giyinmiş ve vakarlı bir tüccardır. Aile üyeleri konukları karşılar. Necdet konuklara, babasının yaşatmış olduğu utanç nedeniyle yeni aile reisinin kendisi olduğunu ve artık kendisiyle görüşüleceğini söyler. Bazıları onun bu tavrını aşırı bulur. Ancak Necdet davranışlarında ve tavırlarında geri adım atmaz. Necdet Bedri'ye Tahir'in yaşatmış olduğu utanç nedeniyle Leylâ-Cemil arasında akdedilmiş olan sözün ve nişanın bozulabileceğini ve bunu anlayışla karşılayacaklarını söyler. Cemil Leylâ'ya ayrılmak isteyip istemediğini sorar. Huriye ile Şerif Ali Dayı Necdet'in bu söylemine karşı çıksa da Leylâ ona hak verir. Bu sırada Bedri araya girer ve Necdet ile Leylâ'nın hiçbir suçu olmadığını söyler. Tahir'in suçunun cezasını çocukları çekmemelidir ve Bedri çocukların nişanının bozulmasını istemez. Bir kızı olmuş olsaydı onu da Necdet'le evlendirmek isteyeceğini söyler. Aile üyeleri anlayışı ve merhametinden dolayı Bedri'yi takdir ederler.

Tahir'in Aileye Vurgunculuğu Biraktığını Söylemesi

Sahne II'de Tahir'le Ramiz evvelkilere katılırlar. Tahir başına bir bere takmış ve bir robdöşambr giymiştir. Ramiz-Bedri ikilisi birbirlerini görünce irkilirler. Zira birbirlerinden haz etmezler. Bedri Ramiz'e geçmiş olsun dileklerini iletir. Ramiz iki ay içeride kaldığını ve bu süre zarfında iyice dinlediğini söyler. Diğer misafirler gitmiş ve aile üyeleri baş başa kalmıştır. Ramiz aile üyelerine Tahir'i iki milyonu kabul etmeye ikna edemediğini ve şirketi tamamen fes edeceğini söyler. Aile üyelerinin kendi aralarında kendisi hakkında neler söylediklerini işitmiş olan Tahir hapishaneyi hiç sevmeydiğini ve bir daha oraya geri dönmek istemediğini söyler. Vurguncu dostları tarafından ihanete uğramış olan Tahir yeni iş tekliflerini kabul etmeyeceğini işi tamamen bırakacağını söyler. Ramiz Huriye'den Tahir'in işi kabul etmesi konusunda yardım ister. Zira Huriye Tahir'i muhasebe müdürlüğünden istifa edip ticarete atılmasını teşvik eden kişidir. Eşini baskı altına alarak ellerine geçen fırsatın değerlendirilmesini istemiştir. Huriye Ramiz'e bunu yapmış olmaktan pişman olduğunu ve bir daha aynı şeyi yapmayacağını söyler. Ardından Necdet Ramiz'i evden kovar. Ramiz yarın yeniden geleceğini söyler. İki milyon lira değerindeki işi kabul etmemesi ve şirketi feshetmesinin yanında Tahir bütün servetini ihtiyaç sahiplerine dağıtacağını da söyler. Balıkesir'deki eve yerleşip emekliliğini yaşayacaktır. Huriye yeniden eski mutfağına kavuşacak ve ev işleri yapacaktır. Tahir Şerif Ali'ye Balıkesir'deki evi boşaltmasını zira oraya yerleşeceklerini söyler. Şerif Ali'nin dağda bulunan kendine ait evi yıkılmıştır. Tahir Şerif Ali Dayı'ya yıkılan evin arazisine gecekondyu yapabileceğini ve yeni bir iş bulabileceğini söyler. Aynı zamanda Necdet'in kotrası ve otomobili de satılacaktır. Tahir Necdet'e idealist bir genç olarak Anadolu'da memurluk yapabileceğini söyler. Cemil'in, üzerindeki gömlekten başka hiçbir şeyi olmayan Leylâ'yla evleneceğine emindir. Bedri Tahir'in işi tamamen bıraktığına inanmak istemez ve kesin bir karar vermeden önce onu almış olduğu karardan vazgeçirmeye çalışır. Aile üyeleri Tahir'in sözlerini endişeli ve şaşkın bir halde dinlerler.

Tahir'in Kendi Ailesine Ders Vermesi

Aile üyelerinden hiçbiri Tahir'in sözlerine karşılık veremeyince Bedri araya girer. Bedri Tahir'e vermiş olduğu kararın neden olacağı sonuçları göstermeye çalışır. İş bırakmasıyla birlikte aile yoksulluğa mahkûm olacaktır. Bedri'nin ailesini ve çocuklarını düşünmesi gerekmektedir. Bedri'nin Tahir'in malvarlığına ve servetine ihtiyacı yoktur. Ancak çocuklarının zorluk çekmesini istememektedir. Bundan dolayı ondan işine devam etmesini ister. Aynı şekilde Huriye de söze konuşmaya dahil olur ve kazanılan paranın tamamen haksız yollardan elde edilmemiş olması gerektiğini söyler. Bedri Huriye'ye yalnızca 322 kağıtlık emeklilik maaşının temiz para olduğunu söyler. Tahir aile üyeleri arasında bir oylama yapar. İşine devam etmesini isteyip istemeyenleri öğrenmek ister. Sorulan soru karşısında Huriye sessiz kalmak ister ancak içten içe eşinin işe devam etmesini ister. Necdet kendi adına işin bırakılmasını kabul edeceğini söylese de başkaları adına buna karar veremeyeceğini söyler. Eşinin ve oğlunun kaçamak cevaplar verdiklerini gören Tahir kesin yanıtlar ister. Varlığa alışmış olan aile yeniden namuslu ancak yoksul hayatlarına geri dönemeyeceklerini anlar. Bundan dolayı herkes Tahir'in işe devam etmesi yönünde oy kullanır. Tahir işine devam edeceğini ancak artık bu işe bütün aile üyelerinin ortak olduğunu söyler. Bir daha ideal ve namus gibi kelimeleri kimsenin ağzından duymak istemez.

Temalar

Sahtekârlık

Reşat Nuri Güntekin tarafından kaleme alınıp 1953 yılında sahnelenmiş olan *Balıkesir Muhasebecisi* adlı tiyatro oyununda özellikle 1940'lı yıllarda ülkede güç kazanmaya başlamış olan aferizm (fr. affairisme) ve vurgunculuk işlenmiştir. Balıkesir'de sıradan bir fatura muhasebe müdürüyken Tahir'in güvenilirliğinden faydalanmak isteyen bir şirket ona iş teklifinde bulunur ve şirkette kendisine ortaklık verilir. II. Dünya Savaşı'nda ordulara yağ, demir, ray ve vagon satılarak ciddi meblağlarda para kazanılır. Daha sonra ise döviz kaçakçılığı gibi işler yapılır. Haksız yollardan elde edilen kara para sayesinde Tahir kısa sürede ülkenin en önemli varlıkları ve iş insanlarından biri haline gelir. Kendini bakanlardan bile üstün tutar. Yaptıkları anlık vurgunlarla büyük meblağlarda para kazanan vurguncular kurmuş oldukları düzen sayesinde emniyet güçleri tarafından yakalanamazlar ve yakalansalar bile çok kısa süreler hapis yatarlar.

Kendini Kandırma

Reşat Nuri Güntekin'in kaleme almış olduğu *Balıkesir Muhasebecisi* adlı eserde *Yaprak Dökümü*'ndeki vakanın, durumun ve karakterlerin tam tersi işlenmektedir. *Yaprak Dökümü* adlı eserinin aksine *Balıkesir Muhasebecisi*'nde evin reisi konumundaki Tahir ile Ali Rıza birbirine taban tabana zıttırlar. Vurgunculuk sayesinde elde edilen servetle aile Balıkesir'den İstanbul'a taşınmış ve lüks içinde yaşamaya başlamıştır. Evde sıklıkla gösterişli davetler düzenlenmektedir. Huriye düzenli olarak manikürcüye, pedikürcüye ve kuaföre gitmektedir. Ev işi yapmamaktadır. En pahalı takıları takar ve en pahalı elbiseleri giyer. Necdet ise her istediğinde Avrupa'ya ve Amerika'ya seyahat edebilmektedir. Otomobili ve kotrası vardır. Ancak bütün bunlara rağmen aile üyeleri

hallerinden memnun değilmiş gibi görünürler. Geçmiş günlerde namuslu yoldan para kazanarak yoksul bir hayat yaşadıkları günlere özlem duyarlar. Necdet ideallerini gerçekleştirmek ister. Ancak Huriye, Necdet ve Leylâ tamamen yanılığ içindedirler. Tahir'i vurguncu olmaya sevk eden kişi Huriye'dir. Tahir işi bırakmak istediğinde de buna engel olan yine aile üyeleri olur. Vicdanlı, sorumluluk sahibi ve insani değerleri umursuyormuş gibi görünen karakterlerin samimiyeti test edilir ve bu test sonucunda tamamen kendilerini kandırdıklarını görürler.

Yabancılaşma Reşat Nuri Güntekin'in 1953 yılında sahnelenmiş ve radyofonik olarak yayınlamış *Balıkesir Muhasebecisi* adlı oyunun başoyuncusu olan Tahir, *Yaprak Dökümü*'nün başkarakteri olan Ali Rıza Bey'in aksine, değişimi ve dönüşümü kendi rızasıyla kabullenir. II. Dünya Savaşı yıllarında bir şirkete ortak olarak başladığı vurgunculuğu başta eşinin tehditleri ve baskıları nedeniyle kabul etmişse de daha sonra yeni kişiliğini ve işini kabullenmiştir. Balıkesir'de fatura muhasebe müdürü olarak görev yaptığı dönemlerde yoksul ama namuslu bir hayat yaşamış olan Tahir bölgede sevilen, sayılan ve güvenilen bir isim haline gelmiştir. Yardımseverliği, tokgözlülüğü, diğerkâmlığı ve namusa verdiği değerden dolayı bölge insanı tarafından evliya olarak kabul edilir. Ancak Ramiz'in aracılığı ve eşinin baskıları nedeniyle bir şirkete ortak olması ve vurgunculuk yapmaya başlamasıyla insani değerlerine, ideallerine ve mensubu olduğu toplumsal sınıfa tamamen yabancılaşmıştır. Balıkesir'de görev yaptığı dönemlerde ahlaki değerleri ve idealleri olan bir memurken İstanbul'da iş adamı olmasıyla para kazanmayı en büyük önceliği haline getirir.

Toplumsal Sınıf *Balıkesir Muhasebecisi* adlı tiyatro oyununda Reşat Nuri Güntekin Anadolu'da yaşayan bir ailenin nasıl sınıf atlayarak İstanbul'a geldiğini bir melodramla gerçekçi ve ironik bir üslupla okurların/seyircilerin gözleri önüne sermek istemiştir. Oyunun başoyuncusu Tahir Balıkesir'de fatura muhasebe müdürü olarak görev yapan bir memurdur. Eşi ev hanımıdır ve yaşadıkları evin taşılığında çeşitli ev işleri yapmaktadır. Oğlu başarılı bir öğrencidir. İdealist felsefe öğretmeninden etkilenir ve onu kendine rol model olarak alır. Eğitimini başarıyla tamamladıktan sonra Necdet Anadolu'ya giderek ülkesine hizmet etmek ve onun kalkınmasında görev almak ister. Huriye'nin erkek kardeşi Şerif Ali de sıradan bir vergi tahsilidir. Yoksulluk içinde yaşamaktadır. Maddi sıkıntılarına rağmen Tahir diğerkâm bir insan olarak bilinmektedir. Bölgede yaşayan insanlar tarafından sevgi ve saygı görür. Ancak II. Dünya Savaşı dönemlerinde Ramiz Tahir'e bir iş teklifinde bulunur. Vurgunculuk yaparak büyüyen bir şirket Tahir'in güvenilirliğinden faydalanmak amacıyla ona ortaklık teklif eder. Eşinin baskısı ve tehditleri nedeniyle Tahir şirketin teklifini kabul eder. Vurgunculuk ve kaçakçılık gibi yasa dışı yollardan kısa sürede sınıf atlayan Tahir kişilik olarak tamamen değişir. İdeallerine, ahlaki değerlerine ve inançlarına tamamen yabancılaşır. Toplumsal sınıflar arasındaki çatışma bir ailenin zaman içindeki dönüşümü üzerinden işlenmektedir.

Kişi İncelemesi

Tahir (Açık/Asosyal/Sorumsuz/Mantıklı-Duygusal)

Balıkesir Muhasebecisi adlı melodramın başoyuncusu altmış üç yaşında bir iş insanıdır. Balıkesir'de fatura muhasebe müdürü olarak çalışmış olduğu dönemlerde Tahir; yardımseverliği, diğerkâmlığı, namusu ve ahlakıyla bölge insanı tarafından evliya olarak nitelendirilir. Bölgede yaşayan herkesin güvenini kazanmıştır. II. Dünya Savaşı yıllarında kendisine bir şirketten ortaklık teklif edilir. Başlangıçta iş teklifini reddetmiş olan Tahir eşinin tehditleri ve ısrarları üzerine teklifi kabul eder. Yağ, demir, vagon ve ray ticaretinin yanında başka işler de yaparak altı yıl içinde ülkenin önemli varlarından biri haline gelir. Bakanlar bile ona büyük saygı gösterir. Yasa dışı yollardan kazandığı parayla sınıf atlamış olan Tahir kişilik olarak da tamamen değişir. Kumar oynar, eğlenceler düzenler, içki içer, kadınlarla kırıştırır ve başkalarına karşı buyurgan ve kabadır. Eski ideallerine, inançlarına ve insani değerlerine tamamen yabancılaşmış olan Tahir vahşi anamalcılığın insanlara sunmuş olduğu hayali gerçekleştirmiştir. "*Balıkesir Muhasebecisi* oyununda olayları yöneten, güçlü bir aile reisi olan Tahir Bey, zeki ve uyanık bir adamdır. Karısı ve çocuklarının tuzağına düşmez. Hem parasını yiyip hem kendisine cephe almalarına müsaade etmez. Onları kendi silahlarıyla vurup galip gelir" (Peker 2019, 251).

Yardımsever İş adamı olup varlık sahibi olmadan önce Balıkesir'de fatura muhasebe müdürü olarak görev yapmış olan Tahir elinden geldiğince yoksullara ve ihtiyaç sahiplerine yardım etmiştir. Balıkesir'de bir evliya olarak tanınmaktadır. Tahir'in eşi Huriye varsıllaştıktan sonra onun kişilik olarak geçirdiği değişimi endişeyle izler: "DAYI – Yo yo yo... Sen de pek dibinden buduyorsun adamı... Tahir efendi iyi adamdı... Fakir fukarayı düşünür... Herkese az çok iyilik eder" (Güntekin 1992, 13).

Hedonist Aferizm (fr. affairisme) ve vurgunculuk sayesinde kısa sürede varlık sahibi olmuş olan Tahir'in sosyal çevresi tamamen değişmiştir. Varsıl bir çevrenin parçası olan Tahir zaman içinde kişilik olarak tamamen değişir. Evinde milyon liralara harcayarak düzenlediği davetlerde kumar oynar, içki içer, dans eder ve başka kadınlarla kırıtır: "HURİYE – Akşam toplantılarında sen kumar oynuyor musun Şerif Ali? (...) HURİYE – Tahir oynuyor... Hem nasıl? (...) HURİYE – Sen sarhoş olup kadınlara, kızlara saldırıyor musun? (...) HURİYE – O yapıyor ama..." (Güntekin 1992, 14).

Namuslu Balıkesir'de fatura muhasebe müdürü olarak görev yaptığı yıllarda haksız kazanç elde ederek para kazanmaya ve servet elde etmeye karşı yoğun bir mücadele vermiştir. Müdürlük yıllarında namuslu bir insan olmayı zengin bir insan olmanın önünde tutmuştur. Namusundan ve ahlakından asla taviz vermemeye özen göstermiştir: "DAYI – Evliya gibi adam derlerdi. «Az buçuk aksidir ama sapına kadar namuslu adam derlerdi.»" (Güntekin 1992, 15).

Şüpheli Yapmış olduğu kirli işler sayesinde kazanmış olduğu kirli parayla birlikte kişilik olarak büyük bir değişim göstermeye başlamış olan Tahir, sahip olduğu servetten dolayı insanlara olan güvenini tamamen yitirir. Kendi ailesinden bile şüphe eder. Zira onların ne kadar ikiyezül olduklarının farkındadır: "TAHİR (Bir el hareketiyle onu susturarak bağırır.) – Hööööööt... Laf istemem... Ben sizin çiğrinizin içini bilirim... Şu suratlarınıza bakın bir kere..." (Güntekin 1992, 34).

Cüretkâr İkinci Dünya Savaşı döneminde tanışmış olduğu vurguncuların yönlendirmesiyle varsıllaşmış olan Tahir'in sosyal çevresi değiştikçe kendisi de değişmiştir. Geçmişte diğerkâm ve başkalarını düşünen bir kişiyken varsıllaştıktan sonra kendi ailesini bile incitmeye başlamıştır: "TAHİR (Bu defa onu alaya alarak.) – Cicim bu ne süs, aman ayol sen kırk sene evvel zifaf gecemizde bile bu kadar güzel olmadın... Ne de yakışmış... Ne de yakışmış... Kantocu Peruz hanım haltetmiş yanında... Nerelerdeydin bu zamana kadar..." (Güntekin 1992, 35).

Dürüst Vurgunculuk ve aferist anlayışla kazanılmış olan paradan rahatsız olduğunu sürekli olarak dile getiren ailesinin ikiyezülülüğünü yüzüne vurmaktan çekinmez. Zira kendisi vurguncu olmamak için elinden geleni yapmışken Huriye tehditleriyle onun vurguncu olmasına sebep olmuştur. Aile üyelerinin aksine Tahir başka biriymiş gibi davranmaz ve yeni karakterini kucaklar: "TAHİR (Alaycı bir rikkatle.) – (...) Benim size verdiğimi kaç baba verir çoluk çocuğuna... Nankörlük damarlarınıza işlemiş... Makbule geçmiyor işde... Ben suvare veririm, caz getiririm, su gibi şampanyaya akıtırım..." (Güntekin 1992, 35).

Sert Ahlaki ve etik değerlerin yanında namusu ve idealleri tamamen bir kenara iterek varsıllaşmış olan Tahir, hem ailesine hem de başkalarına olan güvenini yitirdiğinden zaman içinde sert bir karaktere dönüşür. Söylemleri ve davranışlarıyla başkalarının canını yakmayı umursamaz: "TAHİR (Kudurarak.) – Ne yapıyorum ulan... Ne yapıyorum ulan... Bu kadar para döktükten sonra bir de ağlıyacak mıyım? Elbet de güleceğiz de, şarkı da söyleyeceğiz oynayacağız da..." (Güntekin 1992, 36).

Oyunbaz Haksız yollardan kazanılan paradan dolayı tamamen Tahir'i suçlayan aileye bir ders verilir. Vurgunculuktan dolayı dört ay kadar hapis yattıktan sonra serbest bırakılan Tahir sözde çok namuslu ve ahlaklı olan aile üyelerine bir ders verir. Servetinden vazgeçeceğini ve eski hayatlarına geri döneceklerini söylediğinde aile üyeleri buna razı olmaz: "TAHİR – Af edersin ama anlayamıyorum... Para istemeyiz namus isteriz diye ağlaşıyorsunuz... Pekâlâ öyle yapalım... Diyorum... O vakit de kiminiz bayılmaya kalkıyorsunuz kiminiz?" (Güntekin 1992, 85).

Huriye (Kapalı/Asosyal/Sorumsuz/Duygusal)

Balıkesir Muhasebecisi adlı tiyatro oyununun hem en etkin hem de en edilgen oyuncularından biri Huriye'dir. Elli beş yaşındaki kadın karakter Tahir'in eşidir. Necdet adlı bir oğlu ve Leylâ adında bir kızı vardır. Tahir'in Balıkesir'de fatura muhasebe memuru olarak çalıştığı yıllarda basma eteğiyle taşlıkta erişte kesme gibi ev işleriyle vaktinin büyük bir bölümünü geçirirken İstanbul'a taşınmalarıyla hayatı tamamen değişir. Basit bir Anadolu ev kadınıyken Tahir'in servet kazanmasıyla ev işleri yapmaktan kurtulur. İstanbul'a yerleşildiğinde Huriye sürekli olarak manikürcülere, pedikürcülere ve kuaförlere gider. Kozmetik ürünlere ve takılara yüksek meblağlarda para harcar. Sürekli olarak davetlerde boy gösterir. Ancak eşinin başka kadınlarla yakınlaşmasını kıskanır. Eline geçen bütün imtiyazlara rağmen eşinin haksız yollardan para kazanmasını sürekli eleştirir ve eski günleri özlediğini söyler. Ancak Tahir'i aferist olmaya mecbur eden kişi Huriye olmuştur. Eski yoksul ama namuslu günlerini

özlüyormuş gibi davransa da aslında tamamen kendini ve başkalarını kandırmaktadır. Romantik düşünceleri ve hisleri tamamen bir yanılısamadan ibarettir.

Romantik II. Dünya Savaşı'nı fırsata çevirerek vurgunculukla servet elde etmiş olan Tahir'in ailesine sağladığı yeni hayattan ve çevreden rahatsız olduğunu, Balıkesir'deki yoksul hayatını özlediğini devamlı olarak dile getirir. Ancak Huriye kendini kandırmaktadır ve büyük bir yanılığ içinde: "HURİYE (Hoşnutsuz bir çehre.) – Ben de başka değilim Şerif Ali... Ben de hâlâ Balıkesir'deki fatura muhasebe müdürünün karısıyım ama ne yaparsın... Başa gelen çekilecek" (Güntekin 1992, 11).

Yakınan İstanbul'da yeni bir hayata başlamalarının ardından Huriye ev işleri yapmayı bırakmış ve zamanının çoğunu manikürcülerde, pedikürcülerde ve kuaförlerde geçirmeye başlamıştır. Hayatına giren yeniliklerden sürekli yakını ve eşini suçlar: "Ondan kurtulursun berber başına o koca elektrikli taşı geçirir, saatlerce... Sonra efendim o yüze vücuda kaç türlü ilaç kaç türlü kremler, boyalar..." (Güntekin 1992, 12).

Endişeli Balıkesir'de fatura muhasebesi müdürü olarak çalıştığı yıllarda yardımsever, uysal, sakin ve namuslu bir karakterken İstanbul'da iş adamı olmasıyla birlikte Tahir'in kişilik olarak geçirdiği değişim Huriye'yi endişelendirir: "Balıkesir Muhasebecisi iken peygamber gibi adamdı... Eteğinde namaz kıl, başına vur ağzından lokmasını al... Zengin olunca ne azı azdı yarabbi ne firavun kesildi... Besbelli sütünde varmış bir bozukluk" (Güntekin 1992, 13).

Samimi Başkalarıyla kurduğu iletişim sırasında Huriye oldukça samimi ve candan görünür. Gerçekten başkalarını umursuyor ve ailesi için endişeleniyor gibidir. *Yaprak Dökümü*'ndeki Hayriye Hanım gibi çocukları için endişeleniyormuş gibi görünür. Kardeşi Şerif Ali'ye davet verilen evde dinlenebileceği bir yer bulmak ister: "HURİYE – Vah Şerif Ali vah... Sen yorgunsun... Yatmak istersin ama bu gürültü dağılmadan sana nasıl yer bulayım...?" (Güntekin 1992, 31).

Müteessir Eşinin haksız yollardan para kazanmasından rahatsızlık duyması üzerine bir de cezaevine girip hüküm giymesine iyice yıkılır. Eşinin alınına sürülen lekeden dolayı utanç duyar ve üzgündür: "HURİYE (Hiçkırarak, burnunu silerek.) – Saçlı sakallı adam... Sen bari halden anla... Bunca yıllık namusumuz iki paralık oldu... İnsan içine çıkacak sıratımız kalmadı..." (Güntekin 1992, 49).

İkiyüzlü Oyunun sonlarında Huriye'nin bütün foyası meydana çıkar. Tahir, iş adamlarının kendisine yaptığı teklifi başlangıçta reddetmiştir. Ancak Ramiz Huriye'yle görüşüp Tahir'in vurgunculuk işine girmesi için onu ikna etmesini istemiştir. Huriye tehditleri ve yakınmalarıyla Tahir'i değişime zorlamıştır. Ancak daha sonra onun değişiminde sanki hiçbir rolü yokmuş gibi davranmıştır: "RAMİZ – Öyle ya... Siz «bence biri yoksulluk? Beni düşünmüyorsan fidan gibi yavrularını düşün... Bak kılık kıyafetleri dilenci çocuklarına döndü ayağımıza gelen nimeti geri çevirirsen başımı alır kaçırım?» diye gemi azıya almasaydınız dünyada bırakmazdı o ahtapot gibi yapıştığı muhasebeciliği..." (Güntekin 1992, 68).

Zayıf Tahir, bütün malvarlığını hayır kurumlarına ve ihtiyaç sahiplerine dağıtıp Balıkesir'e geri döneceklerini söylediğinde Huriye fenalık geçirirmiş gibi olur. Huriye sözlerinin arkasında duramaz ve kişilik olarak zayıf bir görüntü verir: "HURİYE (Birdenbire kendini kanepeye atarak.) – Aman bana bir şeyler oluyor... Bayılıyorum..." (Güntekin 1992, 84).

Oyunbaz Tahir, bütün servetinden vazgeçip Balıkesir'deki eski işine ve evine dönmeye karar verdiğini söyleyince fenalaşmış bayılıyormuş gibi yapan Huriye alay konusu edilir. Onun oyun oynadığı ve çevresindekileri aldatmaya çalıştığı anlaşılır: "TAHİR – Af edersin amma anlayamıyorum... Para istemeyiz namus isteriz diye ağlaşıyorsunuz... Pekâlâ öyle yapalım... Diyorum... O vakit de kiminiz bayılmaya kalkıyorsunuz kiminiz?" (Güntekin 1992, 85).

Şerif Ali (Kapalı/Sosyal/Sorumsuz/Mantıklı-Duygusal)

Balıkesir Muhasebecisi adlı tiyatro oyununda yer alan oyuncular arasında en gerçekçi olan ve ne istediğini bilen kişi Şerif Ali'dir. Tahir iş insanı olup İstanbul'a taşınmadan önce Şerif Ali Balıkesir'de vergi tahsildarı olarak çalışmıştır. Ailesiyle birlikte bir dağ eteğindeki izbe evde yıllarca yaşamıştır. Ancak Tahir iş insanı olup İstanbul'a taşındığında Şerif Ali ailesiyle birlikte onun Balıkesir'deki evine

taşınmıştır. Ardından Tahir'in şirketinin Balıkesir şubesinde müdür olarak görev almasıyla bölgenin varislerinden biri haline gelir. Tahir kadar gösterişli ve pahalı olmasa da o da Balıkesir'deki evinde davetler düzenler. Derslerinde başarısız olan oğlunu okuldan alıp serbest meslek erbabı olmaya yönlendirir. Ticaretle uğraşmaya başlayan oğlu bir okul müdüründen çok daha fazla para kazanmaya başlar. Şerif Ali Tahir'i daima destekler ve onun iş adamlığını bırakmaması gerektiğini söyler. Zira Tahir'in vurgunculuk işini bırakması durumunda Şerif Ali hem evinden hem de işinden olacaktır.

Kıskanç Tahir sayesinde Balıkesir'de önemli bir makama gelmiş olan Şerif Ali varsıllaşmıştır. Kendisi de Balıkesir'de davetler düzenlemeye başlamışsa da eşinin aşırı gösterişli davetlerde bulunmasını istemez: "DAYI (Gülerek.) – Bize de dans oynatacağın Yaşar yenge ile galiba... (Sesini değiştirerek.) Otursun oturduğu yerde... Yaşar yengenin ne işi var böyle lüks sosyetelerde" (Güntekin 1992, 10).

Gerçekçi Huriye Şerif Ali'ye derdini anlatır. Balıkesir'deki eski yoksul günlerini özlediklerini söyler. Ancak Şerif Ali Huriye'ye bu özlemin tamamen bir yanılgıdan ibaret olduğunu ima eder: "DAYI (Zalim bir alayla gülerek.) Korkma bir yere kaçmadı... Balıkesir'deki evin aşağı taşılığında durup duruyor... Yaşar yenge ile donunuzu üstünüze çekip kuskusu çevirdiğin, erişte kestiğin günleri özledin galiba... Sıkı ise yine teşrif et..." (Güntekin 1992, 11).

Cüretkâr Necdet'in eski felsefe öğretmeni kendisine iş verilmesi için eve gelir. Felsefe öğretmeni olan Namık oldukça idealisttir. Ancak idealistliği onun yoksul kalmasına ve ailesinin açlık çekmesine neden olmuştur. Şerif Ali Namık'a çocukların zihnini boş ideallerle zehirlediklerini söyler. Zira lisede okuldan ayrılmış olan oğlu ticarete atılmış ve bir okul müdüründen çok daha fazla para kazanmaktadır: "DAYI (Dayanamayarak.) – Öyledir de arada bir ne diye sokarsınız ders diye böyle şeyleri çocuklarımızın kafalarına? Belliyenlerin boş düşünceleri diye sonradan mahtaba alırsınız. Anladın mı efendim... Bellemiyenleri benim oğlan gibi sınıf döndürür sokağa atarsınız" (Güntekin 1992, 28).

Arabulucu Aile üyeleri Tahir'e karşı oldukça öfkeli. Yaşadıkları hayattan tiksindiklerini ve namuslu bir hayat yaşamak istediklerini söylerler. Adlarına sürülen lekeden dolayı Tahir'i suçlarlar. Ancak Şerif Ali onları sakinleştirir ve iki taraf arasında arabulucu rolü oynamaya çalışır: "DAYI (Telaş içinde ağız kalabalığı ile.) – Aman evlâdım... Delikanlısın kanın kaynar... Sonu çok fenadır... Atasını öldürmek öfke ile başka birini öldürmeye benzemez..." (Güntekin 1992, 33).

Faydacı Aile üyeleri namus, haklı kazanç, ideal ve etik gibi kavramlara önem verdiklerini iddia ederler. Ancak Şerif Ali onların aksine ne istediğini bilmektedir. Tahir'in iş adamlığını bırakmaktan vazgeçtiğini öğrenince çok sevinir. Zira onun sayesinde Balıkesir'de varlık sahibi olmuş ve onun evinde yaşamaktadır: "(Hepsi başları önünde, oldukları yerde taş kesilmişlerdir. Yalnız en arkada Dayı kollarını açarak okuyup üflemede, iki de birde ellerini yüzüne sürmektedir.)" (Güntekin 1992, 88).

Makul Dört ay hapis yatıp serbest bırakıldıktan sonra evine dönen Tahir eşi ve çocukları tarafından oldukça kötü bir şekilde karşılanır. Şerif Ali söylemleriyle aile üyelerini yatıştırılmaya çalışır. Ailenin Tahir'e karşı cephe almasını ve onu yanlış bir şey yapmaya yönlendirmesini istemez: "DAYI – (...) Mebusluk, vekil vükelâlık etmiş adamları bile yakalayıp deliğe tıkıveriyorlar; yerine göre zaten o lâkırdıların çoğu da kara ağızlıların iftirasıdır..." (Güntekin 1992, 52).

Aciz Hapisten çıkıp evine döndükten sonra Tahir, iş adamlığını ve vurgunculuğu bırakıp Balıkesir'e döneceğini ve emekliliğini yaşayacağını söyler. Şerif Ali'ye evi boşaltmasını ve kendine yeni bir iş bulmasını söyler. Şerif Ali maddi olarak Tahir'e sıkı sıkıya bağlıdır: "DAYI (Ellerini açarak.) – Amanın derim. Ben bir halt ettim sen de etme derim..." (Güntekin 1992, 87).

İkiyüzlü Vurgunculuk yaparak servet kazanan Tahir'i savunması üzerine Şerif Ali, kız kardeşi ve yeğenleri tarafından tepki alır. Onların öfkelerini kendi üzerine çekmek istemeyen Şerif Ali ağız değiştirerek Tahir'in aleyhinde konuşmaya başlar. Ancak Tahir'i iş adamlığı ve vurgunculuk konusunda desteklemektedir: "DAYI – (...) Hey gidi gariplerin hey... Ben öyle konuştumsa sizi az buçuk yatıştırırım diye yedim o haltı, naneyi... Yoksa benim yüreğim sizden fazla yanıyor, enişte bey beni Balıkesir'deki evinde oturuyor, satış şubesine müdür yaptı (...)" (Güntekin 1992, 53).

Kaynakça

Demir, Bilal. *Tiyatro Yazarı Olarak Reşat Nuri Güntekin*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul: Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Güntekin, Reşat Nuri. *Balıkesir Muhasebecisi - Tanrı Dağı Ziyafeti*. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Ticaret AŞ, 1992.

Peker, Hacire. *Reşat Nuri Güntekin'in Tiyatro Oyunları Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: Gazi Üniversitesi, 2019.